

**Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Centrum celoživotního vzdělávání**

Český jazyk IV s didaktikou

***Práce s dobovým textem –
vývoj českého jazyka***

Texty k událostem 28.října 1918

Vyučující: doc. PhDr. Šmejkalová Martina, Ph.D.

**Vypracovala: Mgr. Hrdinová Lucie
Učitelství I.st. ZŠ – CŽV III.roč.
ZS 2020/2021**

Český jazyk komunikační a slohová výchova, Člověk a jeho svět – Vlastivěda

1. Události 28. října
2. Osobnosti 28.října
3. Práce s dobovým textem
 - a) Tištěný plakát - (porozumění, přepis do „dnešní“ podoby, změny...)
 - b) Tištěný denní tisk (vzhled, porovnej s dnešním dobovým tiskem... Lidové noviny – lze se zaměřit na vzhled, tvar písma, barevnost apod.)
 - c) Ručně psaný text (práce s textem, porovnání písma, porozumění...)

K práci s dobovým textem jsem si vybrala události 28.října 1918. Tento den je v dějinách Československa velmi významný a žáci se téměř každoročně seznamují s dějinnými událostmi tohoto dne. Myslím, že by bylo vhodné zařadit až v 5.ročníku, kdy již žáci mají určitou úroveň čtenářské gramotnosti.

Záleží na vyučujícím, jaký zvolí postup práce. Já zde vidím dvě možnosti. Buď začít se seznámením s texty a postupně se dopracovat k událostem 28.října. V druhém případě by bylo možné postupovat opačně, nejprve žáky seznámit s událostmi a osobnostmi 28. října a až poté se zaměřit na práci s textem. Pokud je si vyučující jist, že již žáci mají o tomto dni povědomí, je určitě vhodné začít prvně zmíněným postupem.

Žáci se seznámí s textem ¹: „provolání Národního výboru“ a to v dobové podobě. Společně s učitelem pak mají možnost text rozebrat a zjistit, zda mu dostatečně rozumí.

Při práci s textem vyvstává několik otázek:

1. Které události v českých dějinách se tento text týká?
2. Představ si, kde bys tento text mohl vidět?
3. Jak se změnil slovosled?
4. Která slova již nepoužíváme?

¹ Viz Příloha I.

5. Našli byste odlišnosti v pravopisu?

6. I v tištěném textu se objevují zvláštnosti... všimněte si písmena Ď... jak dnes toto písmeno vypadá v tištěném textu?

Učitel může plynule navázat a žáky nechat pokusit se text přepsat do „dnešní“ češtiny.

Dalším krokem může být porovnání denního tisku. Lze dokonce porovnat denní tisk se stejným názvem - Lidové noviny.² Žáci mohou porovnávat nejen jazykovou, ale také vizuální stránku.

Vyvstávají otázky:

1. Jak se liší vizuální stránka novin? Co vidím? Co chybí? Které zpracování je pro mě jako pro čtenáře líbivější?
2. Porovnání jazykové stránky. Žáci mohou vyhledávat v textu odlišnosti aneb, jaká věta by dnes vypadala jinak? Jak bys ji dnes napsal ty jako novinář?
3. Lze zopakovat slohové útvary. Jak vypadá zpráva?

Pro dokreslení situace kolem 28.října je možné žáky seznámit s textem ručně psaným. Pro tuto možnost jsem vybrala text Aloise Rašína³. Uvědomuji si, že tato třetí fáze je nejtěžší. Předpokládá se určitá vyspělost žáků. Ale dle mé zkušenosti, děti umí velmi překvapit.

Tento text má dvě části, které může učitel oddělit, a nebo též nemusí. Ručně psaný text je zde přesán to textu tištěného. Vyučující může žáky seznámit zpočátku pouze s ručně psaným textem. Tato verze je těžší, žáci se nemají tzv. čeho chytit. Snaží se vcítit do kůže paleografa či archiváře.

Otázky, které je třeba zodpovědět:

1. Jsem schopen tento text „rozluštit“?
2. Naleznu písmena, která se dnes píšou jinak? ... Porovnej, pokus se si je napsat.
3. Co je to za text? Podle čeho tak soudím?
4. Kdo mohl být jeho autorem a proč?

² Viz Příloha II.

³ Viz Příloha III.

5. Co jiného lze z textu vyčíst? (poznámky psané rukou okolo textu)

Učitel poté ukáže žákům tištěnou podobu, pokud tak neučinil na začátku. Zde je důležité okamžitě udělat zpětnou vazbu – jak se mi čte text teď, když již vím, čeho se týká a jaká slova mám za shlukem písmen hledat?

Co se týče formy práce a organizace hodiny, zvolila bych skupinovou práci, minimálně práci ve dvojicích. Učitel také může každé skupině zadat jiný text. Skupiny se pak vzájemně seznamují se svými poznatky. Stejně tak je na vyučujícím, aby zvážil, zda žákům předloží návodné otázky, či je nechá pracovat naprosto samostatně. Pokud vyučující třídu zná a ví, jak žáci pracují, může si jistě dovolit i tuto variantu.

Samozřejmostí je, že učitel musí na závěr se žáky shrnout nejen dějinné události, ale také zhodnotit jazykovou stránku textů. Žáci s pomocí učitele posoudí, jakým vývojem prošel český jazyk od roku 1918 a to jak v ručně psané tak v tištěné formě, popřípadě najdou změny v pravopisu.

Tyto texty jsem vybrala především proto, abych žákům ukázala, že i texty ne z tak daleké minulosti mohou dnešního čtenáře překvapit a potrápít a abych jim přiblížila práci historiků. Se žáky je možné se pobavit o práci archivářů či jiných vědců zabývajících se historií, jako jsou např. paleografové, numismatici, heraldici apod.

Dále lze navázat projektem, kdy žáci zapátrají ve svém rodinném archivu. Pobaví se s prarodiči, rodiči, najdou dopisy, pohledy a mohou porovnat, jaká byla komunikace v mládí rodičů a prarodičů a jak se liší od dnešní. Jaký jazyk používali jejich prarodiče a rodiče, když byli v jejich věku? Myslím, že někteří žáci zjistí jistě zajímavé skutečnosti.

Občané!

Československý stát jest konečně skutkem. Stali jsme se svobodnými a jest na vás, abyste ukázali, že dovedete žít jako svobodní občané.

Zachovejte důstojný klid při projevech své radosti a nadšení, šetřte v každém případě osobní svobodu a majetek každého. Budte pamětlivi slov Kollárových:

**„Svobody kdo hoden,
svobodu zná vážit každou.“**

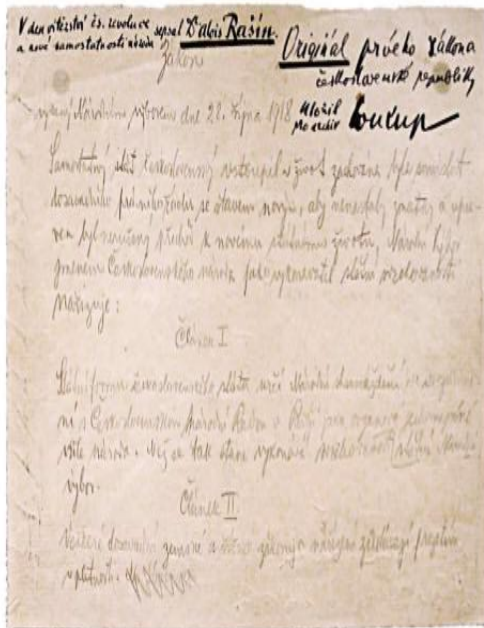
Vyčkejte pokynů Národního výboru, představujícího dnes národní vládu.

Na zdar!

V Praze, dne 28. října 1918.

Prof. Dr. J. Deyl, Václav Štěpánek,
Dr. Frant. Soukup, J. Mattuš, Al. Simonides
jménem občanstva Pražského.

Příloha III.

Zákon

vydaný Národním výborem dne 28. října 1918

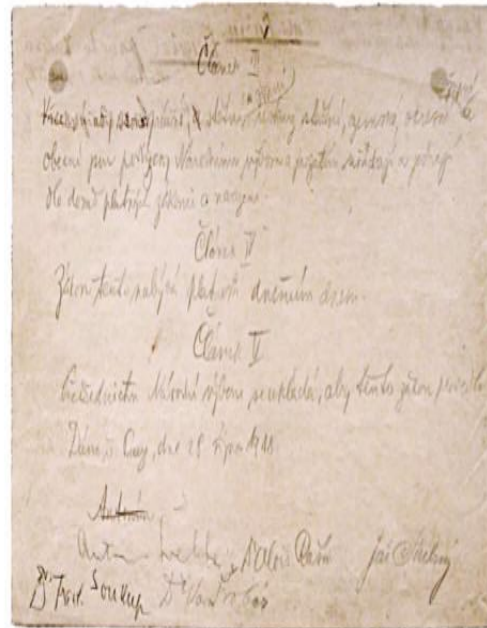
Samostatný stát československý vstoupil v život. Aby zachována byla souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu, Národní výbor jménem československého národa jako vykonavatel státní svrchovanosti nařizuje:

Článek I.

Státní formu československého státu určí Národní shromáždění ve složení s Československou Národní radou v Paříži jako orgánové jednomyslné vůle národa. Než se tak stane, vykonává státní svrchovanost Národní výbor.

Článek II.

Všecké dosavadní zemské a říšské zákony zůstávají prozatím v platnosti.

Článek III.

Všecky úřady samosprávné, státní a župní, ústavy státní, zemské, okresní, župní a obecní jsou podřízeny Národnímu výboru a prozatím úřadují a jednají dle dosud platných zákonů a nařízení.

Článek IV.

Zákon tento nabývá platnosti dnešním dnem.

Článek V.

Předsednictvu Národního výboru se ukládá, aby tento zákon provedlo.

Dáno v Praze dne 28. října 1918.

Antonín Švehla

Dr. Fr. Soukup

Dr. Al. Rašín

Dr. Vavro Šrobár

Jiří Stříbrný

Zdroj:

GREGOROVIČOVÁ, Eva, ed. *Poklady Státního ústředního archivu v Praze: český a československý stát v dokumentech 1158-1990 : katalog výstavy*. Praha: Státní ústřední archiv, 2001. ISBN 80-85475-77-4, s. 61.

<https://www.payne.cz/3xS43787/IndependenceDay2.jpg> [cit. 10-12-2020]

<https://www.payne.cz/3xS43787/Independence11.jpg> [cit. 10-12-2020]

<https://www.payne.cz/3xS43787/Independence10.jpg> [cit. 10-12-2020]